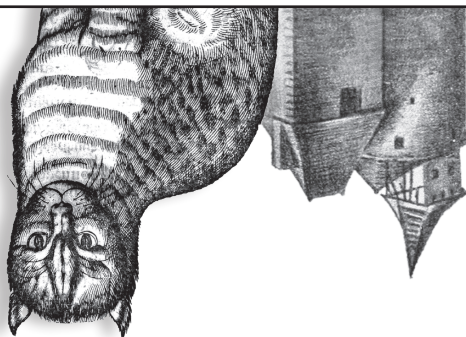

SARAH BAKEWELL

HOE TE LEVEN

*Het leven van Montaigne
in één vraag en twintig pogingen
tot een antwoord*

ten have

Sarah Bakewell

HOE TE LEVEN

of

*Het leven van Montaigne in één vraag en
twintig pogingen tot een antwoord*

Vertaald uit het Engels door Dick Lagrand en Marjolijn Stoltenkamp

th ten have

Inhoud

HOE TE LEVEN? II

Michel de Montaigne in één vraag en twintig pogingen tot een antwoord II

1. MAAK JE GEEN ZORGEN OVER DE DOOD 23
Mijn leven hing nog maar aan het randje van mijn lippen 23
2. WEES AANDACHTIG 36
Beginnen met schrijven 36
De stroom van bewustzijn 48
3. WORD GEBOREN 55
Micheau 55
Het experiment 70
4. LEES VEEL, VERGEET HET MEESTE WAT JE LEEST
EN WEES TRAAAG VAN GEEST 86
Lezen 86
Montaigne is traag en vergeetachtig 92
De jonge Montaigne in woelige tijden 97
5. OVERLEEF LIEFDE EN VERLIES 117
La Boétie: liefde en tirannie 117
La Boétie: dood en rouw 132
6. MAAK GEBRUIK VAN TRUCS 140
Trucs en levenskunst 140
Montaigne als slaaf 151

7. TWIJFEL AAN ALLES 157
Het enige wat ik weet is dat ik niets weet,
en zelfs daar ben ik niet zeker van 157
Dieren en demonen 170
Een wonderbaarlijke verleidingsmachine 180
8. HOUD EEN ACHTERKAMER VOOR JEZELF APART 194
Je met maar één bil geven 194
Praktische verantwoordelijkheden 209
9. WEES SOCIAAL: LEEF MET ANDEREN 214
Een vrolijke en wellevende wijsheid 214
Openheid, vergevingsgezindheid en wreedheid 219
10. ONTWAAK UIT DE SLAAP DER GEWOONTE 229
Alles hangt af van je gezichtspunt 229
Nobele wilden 238
11. WEES GEMATIGD 245
Hogere en lagere temperaturen 245
12. BEWAAK JE MENSELIJKHEID 254
Terreur 254
Held 269
13. DOE IETS WAT NIEMAND EERDER HEEFT GEDAAN 276
Een barokke bestseller 276
14. GA OP REIS 282
Reizen 282
15. DOE JE WERK GOED, MAAR NIET *TE* GOED 302
Burgemeester 302
Morele bezwaren 311
Missies en moordaanslagen 318
16. FILOSOFIEER ALLEEN BIJ TOEVAL 339
Vijftien Engelsen en een Ier 339
17. REFLECTEER OP ALLES, BETREUR NIETS 355
Je ne regrette rien 355
18. GEEF DE CONTROLE OP 361
Dochter en discipel 361

De redactieoorlogen	376
Montaigne geremixt en betoverd	382
19. WEES GEWOON EN ONVOLMAAKT	392
Wees gewoon	392
Wees onvolmaakt	394
20. LAAT HET LEVEN ZIJN EIGEN ANTWOORD ZIJN	398
Niet het einde	398
Dankwoord	409
Chronologie	411
Noten	414
Bronnen	452
Lijst van illustraties	460

Hoe te leven?

*Michel de Montaigne in één vraag en twintig pogingen
tot een antwoord*

De 21e eeuw is vol mensen die vol zijn van zichzelf. Wie een halfuur vist in de oceaan van online blogs, tweets, tubes, spaces, faces, pages en pods, haalt gemakkelijk duizenden individuen boven water die gefascineerd zijn door hun eigen persoonlijkheid en die schreeuwen om aandacht. Ze hebben het voortdurend over zichzelf; ze chatten en houden dagboeken bij over alles wat ze doen, en uploaden er foto's van. Ze zijn ongeremd extravert, maar kijken ook naar binnen als nooit tevoren. Bloggers en netwerkers mogen diep graven in hun persoonlijke ervaring, maar tegelijkertijd communiceren ze met hun medemensen in een collectief festival van het zelf.

Sommige optimisten zien in deze wereldwijde ontmoeting de grondslag voor een nieuwe benadering van internationale betrekkingen. Historicus Theodore Zeldin is begonnen met de website 'The Oxford Muse', die mensen aanspoort om korte zelfportretten te schrijven, waarin ze verslag doen van hun dagelijks leven en de dingen die ze hebben geleerd. Ze uploaden die zelfportretten zodat anderen ze kunnen lezen en erop reageren. Voor Zeldin is gedeelde zelfonthulling de beste manier om wereldwijd vertrouwen en samenwerking te kweken, omdat echte mensen er de plaats innemen van nationale stereotypen. Het grote avontuur van onze tijd is 'ontdekken wie er allemaal op aarde woont, met één persoon tegelijk'. Zodoende staat 'The Oxford Muse' vol persoonlijke teksten en interviews met titels als:

Waarom een goed opgeleide Rus als schoenmaker in Oxford werkt
Hoe ik als kapster mijn perfectionisme kan uitleven
Een zelfportret schrijven laat zien dat je iemand anders bent dan je dacht
Wat je kunt ontdekken als je niet drinkt of danst
Wat je aan je gesprekken toevoegt als je over jezelf schrijft
Hoe je lui kunt zijn en toch succesvol
Hoe een chef-kok vriendelijk kan zijn

Door te beschrijven waarin ze verschillen van *anderen*, onthullen degenen die een zelfportret uploaden wat ze met *iedereen* gemeen hebben: de ervaring een mens te zijn.

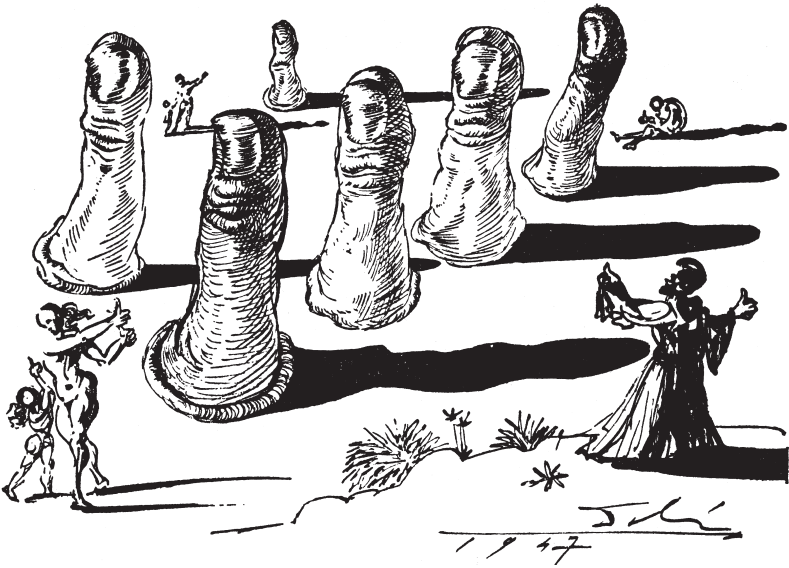

Dit idee – over jezelf schrijven om anderen een spiegel voor te houden waarin ze hun eigen menselijkheid herkennen – heeft niet altijd bestaan. Het moest uitgevonden worden. En anders dan veel andere culturele uitvindingen vindt het zijn oorsprong in één persoon: Michel Eyquem de Montaigne, edelman, bestuurder en wijnbouwer, die van 1533 tot 1592 leefde in de Périgord, in het zuidwesten van Frankrijk.

Montaigne heeft het idee gecreëerd door het simpelweg uit te voeren. In tegenstelling tot de meeste kroniekschrijvers van zijn tijd schreef hij niet om zijn eigen heldendaden en verdiensten te boekstaven. Evenmin deed hij rechtstreeks verslag van historische gebeurtenissen, al had hij dat wel kunnen doen: gedurende de tientallen jaren waarin hij al schrijvend zijn boek uitbroedde, was hij ooggetuige van een religieuze burgeroorlog die zijn land op het randje van de ondergang bracht. Hij behoorde tot een generatie die beroofd was van het hoopvolle idealisme dat de tijdgenoten van zijn vader hadden aangehangen. Montaigne paste zich aan de gehele ramspoed aan door zijn aandacht te richten op zijn privéleven. Hij doorstond de wanorde, hield toezicht op zijn landgoed, woonde als magistraat rechtszaken bij en bestuurde Bordeaux als de meest verdraagzame burgemeester die de stad ooit heeft gekend. En al die tijd schreef hij met vrije hand onderzoekende teksten, waaraan hij eenvoudige titels gaf:

- Over vriendschap
- Over kannibalen
- Over de gewoonte om kleding te dragen
- Waarom we lachen en huilen om hetzelfde
- Over namen
- Over geuren
- Over wreedheid
- Over duimen
- Hoe onze geest in zichzelf verstrikt raakt
- Over afleiding
- Over koetsen
- Over ervaring

Alles bij elkaar heeft hij 107 van zulke essays geschreven. Sommige beslaan maar één of twee bladzijden, andere zijn veel langer. De meeste recente uitgaven van de complete verzameling ervan tellen meer dan duizend pagina's. Zelden willen ze ons iets leren of verklaren. Montaigne presenteert zichzelf als iemand die alles noteerde wat er in hem opkwam wanneer hij zijn pen ter hand nam. Hij legde ontmoetingen en gemoedstoestanden vast terwijl ze zich voordeden. Deze ervaringen gebruikte hij om zichzelf vragen te stellen, vooral de grote vraag die hem, net als veel van zijn tijdgenoten, fascineerde. Die vraag is in drie simpele woorden te formuleren: 'Hoe te leven?'

Deze vraag is een andere dan de ethische vraag: 'Hoe *behoren* we te leven?' Hoewel Montaigne belangstelling had voor morele dilemma's, interesseerde hij zich minder voor wat mensen behoren te doen dan voor wat ze feitelijk doen. Hij wilde weten hoe we een goed leven kunnen leiden, en bedoelde daarmee een fatsoenlijk en respectabel leven, maar ook een volledig menselijk, bevredigend en bloeiend leven. Deze vraag motiveerde

hem zowel tot schrijven als tot lezen, want hij was nieuwsgierig naar het leven van alle mensen, uit heden en verleden. Hij verwonderde zich voortdurend over de emoties en motieven achter wat mensen doen. En aangezien hij voor zichzelf het meest nabije voorbeeld was van een mens uit het leven van alledag, verwonderde hij zich evenzeer over zichzelf.

De nuchtere vraag 'hoe te leven' waaierte uiteen in talloze andere, praktische vragen. Net als iedereen kreeg Montaigne te maken met de grote vraagstukken van het leven: Hoe bied je het hoofd aan je angst voor de dood? Hoe verwerk je het verlies van een kind of een dierbare vriend? Hoe verzoen je je met mislukkingen? Hoe haal je het beste uit elk moment, zodat je leven je niet door de vingers glipt zonder het op volle waarde geschat te hebben? Maar er waren ook minder grote kwesties: Hoe vermijd je een zinloze ruzie met je vrouw of knecht? Hoe stel je een vriend gerust die denkt dat hij behekt is? Hoe troost je een huilende buurman? Hoe bewaak je je huis? Wat is de beste strategie als je wordt overvallen door gewapende bandieten die aarzelen of ze je zullen vermoorden of losgeld voor je zullen eisen? Als je toevallig hoort dat de gouvernante van je dochter haar iets leert wat volgens jou niet klopt, is het dan verstandig om in te grijpen? Hoe ga je om met een bullebak? Wat zeg je tegen je hond als hij buiten wil spelen, terwijl jij aan je schrijftafel aan je boek wilt blijven werken?

Montaigne geeft geen abstracte antwoorden, maar vertelt ons wat *hij* in zulke situaties deed en hoe dat aanvoelde. Hij geeft daarbij elk detail dat we nodig hebben, en soms meer, zodat die situaties voor ons gaan leven. Zonder specifieke aanleiding vertelt hij ons dat meloen het enige fruit is dat hij lekker vindt, dat hij de liefde liever liggend dan staand bedrijft, dat hij niet kan zingen, dat hij dol is op geanimeerd gezelschap en dat hij zich vaak laat meeslepen door sprankelende conversatie. Maar ook beschrijft hij gewaarwordingen die lastiger in woorden te vangen of zelfs op te merken zijn: hoe het voelt om lui te zijn, of dapper, of besluiteloos, of om toe te geven aan een moment van ijdelheid, of om een dwangmatige angst van je af te schudden. Hij schrijft zelfs over het pure gevoel om in leven te zijn.

**'HOE TE LEVEN IS EEN VOORTREFFELIJKE
INTRODUCTIE TOT DE MEESTER EN LAAT LEZERS
METEEN NAAR DE ESSAYS ZELF HAASTEN'**

– *The Guardian*

Hoe te leven is een eigentijdse gids geïnspireerd door het wereldberoemde boek *De essays* van Michel de Montaigne. In een wereld waarin we allemaal worstelen met vragen over relaties, geweld en verlies, blijft Montaignes zoektocht naar het menselijk bestaan actueel. Met deze onconventionele biografie slaat Sarah Bakewell een brug tussen verleden en heden, waarbij ze laat zien hoe tijdloos deze buitengewone filosoof is. Zelfs na meer dan vierhonderd jaar weet hij mensen te inspireren.

**'EEN BOEK VOL GROTE EN GEDURFDE IDEEËN,
BAKEWELL IS BREEDDENKEND, GEESTIG EN MEDELEVEND'**

– *Wall Street Journal* over *De humanisten*

Sarah Bakewell is een gerenommeerde Britse schrijver en literair biograaf. Ze is bekend van de bestsellers *De existentialisten* en *De humanisten*.

WWW.UITGEVERIJTENHAVE.NL

